

Mario Liguori

NAPULJSKI DIPLOMATA

Copyright © 2016, Mario Liguori

Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Sve promene su tužne,
čak i one koje najviše želimo,
jer ono što ostavljamo, to je deo nas samih;
treba umreti za jedan život da bi se ušlo u drugi.*

ANATOL FRANS

Sadržaj

Prolog	11
I Pismo	15
II Grad mitske harmonije	24
III Kišovito jutro	36
IV Beograd	42
V Bogatstvo jezika	54
VI Čovek iz renesanse	60
VII Proleće u zimskom gradu	66
VIII Susret	74
IX Napuljski i beogradski đavoli	82
X Grad snova	88
XI Divlji Balkan	97
XII Nedelja	104
XIII Večera	109
XIV Hoće li devojka biti u pravu?	119
XV Natpis o ljubavi	123
XVI Amanet	131

XVII	Evropa i Srbija	139
XVIII	Ljubav van Kampanije	145
XIX	Slike iz Italije	149
XX	Đulio Morari	158
XXI	Čovek i nebo	169
XXII	Jesen u Beogradu	175
	Epilog	185
	<i>O autoru</i>	191

Prolog

San ga je zatekao na samom kraju noći, tamo gde se ona graniči sa jutrom, kada prva vozila, autobusi i tramvaji od prašnjave srpske prestonice prave betonsku džunglu. Cele noći nije čuo nijedan zvuk iz stvarnog života, mada je Beograd često znao da ga u to gluvo doba probudi sirenama automobila, iznenadnim vrištanjem ili kamionom za smeće. Te noći su bili još bučniji demoni iz 1999. godine, kad je išao na demonstracije protiv bombardovanja Srbije. Sanjao je korake specijalnih jedinica policije i krikove demonstranata na rimskom trgu, osećao je težinu straha koji se spušta do zglobova pa od mislećeg pravi teškog, sporog čoveka. „Spasavaj se“ – vikao je strah usred trga – „spasavaj se ili će te policija privesti!“ Uprkos strahu, on je imao jak razlog da ostane: Miloševića je valjalo skloniti, u to je bio ubeđen, ali ne po cenu nevinih žrtava. Nije trebalo dopustiti da avioni polete; njihove bombe će

gađati civile, trudnice koje se vraćaju sa pijace i decu što se igraju u školskom dvorištu. Ustav je, uostalom, bio jasan: Italija ne napada druge zemlje. Ipak, predsednik italijanske vlade nije tako mislio, čime je još jednom opravdao misao jednog političkog analitičara: „Političari se dele u dve kategorije – jedni loše misle, a drugi ne misle.“

San je te noći, u beogradskoj postelji, postao jasno sećanje na stvarne događaje iz 1999. Motivisan i uzbuđen zbog viših ciljeva protesta, on je sa drugovima iz svoje levičarske partije krenuo na demonstracije. U autobusu, na putu prema Rimu, sve je delovalo idilično – kad mladi krenu zajedno, uz alkohol, travu i pesmu, uvek se osećaju posebna energija i adrenalin. Tih dana je imao naviku da mota duvan u papiriće od kukuruzovine, pije pivo adelskot, sluša *Dajer strejts* i usput poštuje moralni zakon u sebi. Zapamtio je rečenicu slavnog filozofa – „Zvezdano nebo nada mnom, moralni zakon u meni“ – koju je smatrao životnom istinom. Kad bi se na to putovanje osvrtao pri svesti, sve ga je podsećalo na dobar provod.

Kad je nastala međunarodna kriza zbog Kosova, on nije znao da na samom severu Italije, na osamsto kilometara od njegove kuće, leži mesto zvano Avijano, odakle će ubrzo poleteti borbeni avioni. Razume se, u to vreme bio je tek stasao mladić s naivnom iluzijom da građani zaista imaju izvesnu moć u demokratskoj državi. „Nemoj da gajiš iluzije o sebi: čovek jesi, građanin nisi“, dobaci jedan član levičarske partije na urnebesnom sastanku uoči demonstracija, pa se on našao u nedoumici. Šta su te reči zapravo značile? Bio je mlad i nespreman da ih prihvati. Rodio se u velikoj demokratskoj državi, imao je pravo na glasanje,

školovanje i lečenje, a na žučkastoj ličnoj karti jasno je stajalo – državljanstvo: italijansko.

Rim je u snu izgledao kao na razglednicama, sunčan grad razdraganih ljudi. Nije se moglo ni pretpostaviti da će ubrzo podsećati na pekinški Tjenanmen, gde su deset godina ranije, na protestima, nastradali civili. Zašto su se tog dana u Rimu pojavile specijalne jedinice policije za razbijanje demonstracija? On je sa kolegama došao kao pacifista da bi odbranio Ustav i ugled države. Na trenutak pomisli: „Razgovaraćemo sa njima, nismo mi huligani.“ Ipak je bilo kasno jer se atmosfera na trgu naglo promenila i nebo se neverovatnom brzinom zamračilo, gromovi su doneli kišu, a policajci sa plavim kacigama bol. Prve udarce nije mogao da razlikuje od snage nevremena koje ga je zapljusnulo. Prošao je rukom kroz kosu pa pogledao u šaku – negde je krvario. Na sreću, tada je noćna mora prestala. Probudio se, uplašen i žedan, u svom malom beogradskom stanu. Da nije, iznova bi preživljavao sve što ga je tog mučnog dana snašlo.

Tako je često izgledalo njegovo jutarnje buđenje u Beogradu – iznenadno i praćeno znojem, sasvim surovo. Šta li je on radio u Srbiji?

I

Pismo

Tog decembarskog dana, kad mu je deda umro, padala je kiša. Maleno južnoitalijansko mesto, u ravnici između Napulja i Salerno, jedva se moglo prepoznati, pretvorilo se u carstvo vode, mesto žaljenja zbog bolnog odlaska najstarijeg člana njegove porodice. Ulice u mediteranskom neredu postale su sjajne zbog kiše, kao zmijske su se primicale obroncima Vezuva, koji je stajao nepopravljivo garav na horizontu, izložen pogledima ljudi i životinja. Oduvek je taj gradić bio takav: lep i prašnjav na suncu, siv i sjajan na kiši, ali uvek i iznad svega satkan od krajnosti kao i njegovi žitelji, koji govore „umirem od gladi“ kad su gladni i „mrtav sam pospan“ ako im se spava. Reč „smrt“ spominju nebrojeno puta na dan. Od detinjstva je naviknut da čuje rečenice poput „tako ukusno jelo neću više jesti sve do smrti“ ili „takvu ženu neću više poljubiti do smrti“. Smrt je u njegovom zavičaju bila nezgodna

životna saputnica i opsesija svakog čoveka, što je neobično za podneblje sunca i vedrog neba, koje običnom turisti liči na odu životu. Na tim prostorima je sunce po čelu svakog starca crtalo duboke bore nalik dolinama na apeninskim brdima, dok je kod starijih žena izazivalo gubitak ženstvenosti, što bi one nužno nadoknađivale strogoćom i otmenim ćutanjem.

U njegovom dvorištu je miris citrusa, sada još jači zbog vlage, predstavljao jedini trag mediteranske lepote. Mandarine, pomorandže i limunovi delovali su mladi i sveži, kao da bogata priroda južnog sveta nastoji da starom gospodinu oda počast. Nikad se, ni pre ni posle tog tmurnog dana, nije susreo sa sličnim igrama vodenih kapi po tamnozelenom lišću stabala ispred porodične kuće, ili, možda, samo nije obraćao pažnju na takve sitnice – ko ima sreću u srcu, manje primećuje. Tog dana je, naprotiv, štošta opažao: izgubio je njemu dragocenog čoveka, duhovnog oca, zaštitnika i uporište, ali priroda kao da mu je poručivala da ipak izdrži, da ne dozvoli nevoljama da mu pomrače blesak mladosti.

Starac je bio teško bolestan. Napustio je svet sasvim očekivano, takoreći prirodno, bez pompe. U svom stilu. Do poslednjeg dana je obavezno tražio da unuk bude tu, kraj njega, pa on nije izlazio iz kuće znajući za dedino ubeđenje da muškarci u teškim trenucima moraju voditi računa o bezbednosti, ugledu i materijalnom stanju porodice. Deda ga je smatrao najvećim bogatstvom, dok je ostatak sveta, uključujući susede, držao na bezbednoj distanci. Želeo je da se unuk uzdigne iznad strasti palanke, te je svojevrmeno zahtevao da se upiše na fakultet u Napulju, a ne u

Salernu, „zato što je Salerno manje mesto, a Napulj jedina metropola na jugu Italije“. Ipak, hoće li on biti dostojan potomak svoga pretka? Hoće li izdržati u životnoj borbi, u tom ekstremnom napolitanskom društvu? Da li će sa preživelim članovima porodice uspeti da se snađe bez temperamentnog starca čija je reč uvek morala da bude poslednja i čiji autoritet niko u gradu nije smeo da dovede u pitanje?

Starac beše odsutni kralj. Za života nije radio niti jedan jedini minut. Nije čak znao ni kako izgledaju prostorije u ružnoj zgradi glavne pošte, ispred šaltera, gde se penzioneri svađaju čekajući penziju, a oniske domaćice mašu računima ne bi li što pre došle na red. Za razliku od većine tamošnjih staraca, nije imao običaj da izađe iz kuće u šortsu i zgužvanoj košulji sa kratkim rukavima. „Papuče i kratki rukavi upropastiše naš svet“, rekao mu je jedne večeri, nekoliko godina ranije. Zračio je strogoćom, u njegovom prisustvu niko nije smeo da drži kojekakve govore. Koraćao je sporo ali odlučno. Vrlo retko je svraćao u svoju firmu, a i tada bi se radije zadržavao sa običnim radnicima, kojima nije držao pridike pošto je smatrao da gazda mora u posao da unosi optimizam i podržava radnike. Najbliže saradnike primao je kod kuće, ne dopuštajući da odu bez kakvog poklona: povećanja plate, flaše skupog likera, bombonjere ili barem pakle cigareta. „Zadovoljni radnici, zadovoljan vlasnik“, upozoravao je unuka za ručkom.

Bez obzira na dedinu ekscentričnost, koja na Mediteranu, delu sveta gde se ne prašta različitost, nije mogla privući simpatije, sahrani je prisustvovalo mnogo sveta. Na sahranu su došli ljudi posve drugačiji od dede, društveni i skromni. Kuća im je sada bila puna gostiju, što bi

dedu užasnulo. „Sahrane su još jedna prilika za ispoljavanje našeg primitivizma“, priznao je unuku jednom prilikom. Prema ekscentričnom starcu komšije su gajili strahopoštovanje, a prema članovima njegove porodice puko poštovanje. Voleli su ih jer, za razliku od dede, nisu toliko očigledno iskakali iz proseka i nisu bili jednako strogi. Oni su bili otvoreni i prizemni, a deda beše distanciran i maltene nedodirljiv. Stvar je bila jasna: palanka mu je zavidelala na stilu, ugledu i bogatstvu.

Nekoliko dana pre kraja, shvativši da će uskoro otići, dao mu je poslednje pouke:

– Sine, u radnoj sobi, u drugoj ladici pisaćeg stola, ostavio sam ti ključ kojim ćeš otvoriti plavu kutiju u mom ormaru.

Tada je prvi put osetio da je jači od dede i poverovao da će ga odista nadživeti. Bilo mu ga je žao kao da je već umro. Po običaju u razgovorima s njim, ni onda nije mnogo govorio – tako biva kad glavnu reč drži čovek velikog autoriteta, a drugi nemaju mnogo prilika da bilo šta kažu: u južnim porodicama, gde se odrasli otimaju za reč, vaspitanje je sinonim za slušanje, a odrastanje se svodi na ćutnju. Tako je funkcionisala ta njihova specifična kultura – čovek će gospodariti tek kad bude najstariji u kući.

Želja da vidi šta mu je deda ostavio nije mu davala mira posle sahrane, kako u tužnim noćima, u kojima su ukućani malo spavali, tako i danju, kada su komšije i poznanici obilazili kuću, donosili pakovanja kafe i šećera i jeli tradicionalne *paste seke*, suve kolačiće od badema. Hteo je odmah da otkrije sadržaj dedine zaostavštine, a ipak je čekao da prođu prvi, najteži trenuci, pa i posete gostiju

koji su remetili prirodni tok života u kući. Nekoliko dana kasnije, kad su se stvari polako počele vraćati u uobičajeni poredak, otvorio je plavu kutiju. Unutra je našao paket veličine školskog udžbenika, a na njemu se nalazio koverat sa dedinim pismom:

Sine,

Kad budeš dobio ovo pismo, ja ću biti mrtav. Ne obaziri se na to, ti imaš važne ciljeve u životu. Nisi se slučajno rodio te moraš da ispuniš svoje obaveze. To je lekcija Božanstvene komedije: razmisli o svom poreklu, nisi stvoren da bi živio kao životinja, već da usavršavaš svoje veštine i znanje. Sve što sam stvorio, stvorio sam za tebe. Naša firma je solidna, u sigurnim rukama tvoga oca, i spremna na izazove budućnosti. Moje najveće zadovoljstvo u ovom času jeste to što ti ne ostavljam dugove već bogatstvo.

Ako zaista nameravaš da shvatiš ovaj naš svet, znaj da tvoja pažnja treba da bude usmerena prema tri pojave, a to su priroda, muškarac i žena.

Najpre želim da te podsetim na nestabilnost tla pokrajine Kampanije, zato što moraš biti svestan da su se naši ljudi dugo borili kako bi iz nje izvlačili život. Naša zemlja je bogata, ali ne samo na obali jer njena unutrašnjost nije manje značajna od primorja. Nemoj da budeš vazda okrenut ka moru, kao kakav turista! More možeš da posmatraš na pravi način jedino izdaleka, ako se popneš na bregove iza našeg gradića. Zapamti da je Vezuv jedini gospodar Kampanije, izvor naše protivrečnosti, razlog našeg postojanja

i uzrok propasti. Dobro ga je Đakomo Leopardi definisao kao simbol smrti. Pošto ne eruptira od 1944. godine, predugo smo ga omalovažavali dok nam je, miran i strašan, pravio društvo. Znaj, međutim, da je i u prošlosti dugo mirovao pre žestokih erupcija. Vezuv zaslužuje tvoju punu posvećenost zato što predstavlja neizvesnost života i obara iluziju o besmrtnosti koja se često javlja u našim glavama.

Tvoja druga briga neka bude naš čovek, Napolitanac, koji ne voli ni autoritet ni državu i s kojim ćeš imati posla kao vlasnik naše firme. Ti si diplomirao političke nauke i vrlo dobro znaš o čemu govorim. Često smo se slagali u vezi s tim da naš čovek nije građanin svestan svojih prava i obaveza, ne mari za opšte dobro, ne bira političkog predstavnika ako ovaj garantuje puki napredak celog društva, već glasa da bi dobio privilegije. Jasno ti je da Napolitanac traži veliku pažnju, sebe smatra posebnim i vrednim privilegija. Tu zajedničku osobinu naših klijenata i saradnika moraš imati u vidu, ali ti si plemenita duša, nemoj sebi dozvoliti da budeš žrtva sopstvene plemenitosti: nisi rođen da bi svakome ugodio, a u našem svetu nema demokratije – kako ne bi izgubio prestiž, moraš biti odlučan i spreman na borbu za opstanak, koja je ovde izuzetno surova.

Provedi svoje najbolje trenutke kraj žena, bez kojih priroda nije priroda, a ti nisi ti. Da nema žena, naš kraj bi preko noći propao. Imaj u vidu da žene noću bivaju izrazito nerazumne – tada ne smeš da ih slušaš! – dok danju vide bolje od tebe, njuškaju opasnost

i dolaze do bitnih informacija kao kakvi izuzetni psi tragači. Žena ti je nalik umetnosti, a svaka umetnost, znaj, sadrži veliku mistifikaciju. Ona često nema formu i modalitet, ali zato ima autoritet i poštenje. Uvek treba da je pitaš, pretpostavljajući da od nje nećeš dobiti odgovore, nego poglede koje moraš da protumačiš. Žena će te kritikovati zbog straha: njene kritike smatraj životnim glasom koji te upozorava. Nemoj da očekuješ jasne stavove od nje – ona nije stvorena za slogu, već je večiti izvor sumnji i konfliktata bez kojih nema ni života ni lepote. S vremenom ćeš razumeti kako da odgonetneš ženske zagonetke. Slobodno se rukovodi istinom da je žena stvorena za ljubav a ti, sine, za slobodu.

Za kraj, dobićeš poklon i zadatak. Zasigurno se sećaš da je pre nekoliko meseci preminuo moj najveći prijatelj, svestrani intelektualac i pisac – Đulio Morari. Kako nije imao ni ženu ni decu, ja mu bejah najdraža osoba u životu. Pročitaj sve njegove knjige, koje su beskrajni izvor znanja, te će ti biti na korist, ali ti imaš jedan veći zadatak: objavljivanje njegove poslednje studije, posvećene našem podneblju ali i nama samima, zato što u njoj prvi put na jednom mestu rezimira dve teme vezane za Kampaniju – pitanje dva Napulja i pojam napolitanstva. Đulio se služio teorijama Domenika Ree i Rafaelea la Kaprije, koje dosad nisu bile spojene, a čini mi se ni poznate širokoj čitalačkoj publici. Domeniko Rea je tvrdio da postoje dva Napulja – jedan sunčan, otvoren prema nebu i moru, poznat domaćem stanovništvu i

stranim posetiocima, a drugi zatvoren, mračan, gotovo klaustrofobičan, koji je kroz vekove ostao gotovo nepoznat.

Ta razlika između zatvorenog i otvorenog Napulja odražava se i u prirodi naših ljudi, ako je istina da u nas ima mnogo introvertnih pored druželjivih. Naravno, stereotip o veselim Napolitancima izgleda kao banalizacija. Rafaele la Kaprija je objasnio da je napolitanstvo izmišljena tradicija „najlepšeg podneblja veselih ljudi, sa najviše sunčanih dana u godini, najboljom hranom i pesmama“. Takvo napolitanstvo je uzrok mnogih nevolja, pre svega naše zaostalosti: mi smo na taj način, umesto ekonomskog i društvenog razvoja, dobili glorifikaciju lokalne sredine od koje se ne može ni pristojno živeti ni u njoj uživati.

Baveći se tim pitanjima, Đulio Morari je imao na umu staru definiciju da je Napulj „raj u kojem obitavaju đavoli“. Istraživao je predstave o Napulju i Napolitancima u stranim putopisima, koje su uvek bile veoma kontradiktorne, čas pozitivne čas negativne, pa mi je na samrti predao rukopis sa molbom da se postaram da ugleda svetlost dana. Međutim, očito nemam ni snage ni vremena da ispunim dato obećanje, ali veoma sam srećan što ga mogu predati tebi. Ti ćeš imati priliku da nastaviš prosvetiteljsku misiju Đulija Morarija, osobenjaka i vizionara čije je stvaralaštvo dragoceno za razvoj našeg društva. Ubeđen sam da će ti to lako poći za rukom: traži informacije o njemu i njegovom opusu među mojim knjigama

i u Gradskoj biblioteci, te se najpre obrati izdavačima njegovih prethodnih dela, koji će sigurno hteti da objave rukopis.

Želim ti srećan život u boljem društvu. Budi jak i čuvaj našu porodicu!

Tvoj deda

Otvorivši paket, nađe nevezane papire po obimu slične nekom školskom udžbeniku. Na koricama masnija slova sa autorovim imenom i naslovom u sredini: Đulio Morari, Napulj bez sunca.